

Dějiny státu a práva SSSR, část I. (Istorija gosudarstva i prava SSSR, část I, izd. "Juridičeskaja literatura, Moskva 1967)

Rozsáhlé dílo o 645 stranách, které vyšlo v r.1967 v Moskvě, představuje reprezentativní průřez současného stavu právněhistorického zkoumání dějin státu a práva v jednotlivých svazových republikách. Celkem 15 vědeckých pracovníků pod redakcí profesorky právnické fakulty v Moskvě K.A. Sofroněnkové se pokusilo o vytvoření mozaiky jednotného obrazu právní minulosti otrokářské, feudální i buržoazní většiny národů žijících na dnešním území SSSR. I když kniha byla napsána jako učebnice, nelze nevidět, že svým významem v mnohém její charakter překračuje.

Učebnici zahajuje krátký teoretický a metodologický úvod (str.3-6), ve kterém jsou vytyčeny úkoly a cíle právněhistorického zkoumání i jeho metoda. Základním postulátem je tu ve zkoumání vývoje práva sledování jeho jednotlivých odvětví, tj. práva trestního, občanského, procesního a všech podstatnějších změn, které přispěly k vývoji jednotlivých odvětví. Další důležitým východiskem je autorům stanovisko, že "Činnost každého státu a úlohu práva nelze pochopit nejenom bez souvislosti s ekonomickým základem dané společnosti, jejího třídního uspořádání a třídního boje, ale ani bez jejich národní podstaty." Proto rozhodně odmítají, aby se předříjnová epocha v dějinách státu a práva nahrazovala toliko dějinami Ruska. Řekněme hned úvodem, že v tomto nekompromisním stanovisku, které ovlivnilo jak koncepci práce, tak i výběr spolupracovníků, můžeme práves spatřovat největší přínos nové učebnice.

Další úvodní partii je přehled právněhistorické historiografie (str.6 - 13), který podává informace o základních dílech věnovaných především dějinám práva (zvláště ruského) a jejich charakteristice.

Prvá část knihy (str. 14-56) je věnována výkladu o otrokářském státu a právu a vytváří obraz starověkého Urartu, Arsónie, Adzerbejdžanu, gruzínských států, otrokářských států střední Asie, a severního pobřeží Černého moře. Druhá část knihy systematicky pak probírá nejprve období raně feudálního státu a práva, období feudální rozdrobenosti a počátků centralizované feudální monarchie, stavovsko-representativní a absolutní monarchie. Tento způsob výkladu vede samozřejmě k tomu, že historické souvislosti ve vývoji jednotlivých států, např. Gruzie, se obtížně sledují, neboť výklad je podáván jak v souvislosti s raně feudálním obdobím (str.83-95) tak obdobím feudálním 15.-17.stol. (str. 457-466). Podobných příkladů bychom mohli uvést více. Zároveň je ovšem pravda, že tento způsob vytváří jistou jednotu pohledu a odstraňuje tak nebezpečí, že dílo bude jen spojením samostatných výkladů o jednotlivých státech.

Třetí část učebnice (str. 527-645) podává výklad o státu a právu carského Ruska v období kapitalismu od padesátých let 19. století až po říjnovou revoluci.

Základním schématem výkladu ve všech téměř kapitolách je tato osnova: společenské

zřízení, státní zřízení, základní rysy práva. Je pochopitelné, že toto schéma umožňuje pravděpodobně rychle zvládnutí obtížnější látky, na druhé straně však není vždy zcela oprávněné. Tato námitka souvisí s tím, co bylo řečeno již o úvodu knihy, tj. o rozhodnutí autorů sledovat vývoj práva podle jeho tzv. odvětví. Je totiž zřejmé, že tím autoři zvolili za východisko současný či buržoazní systém práva, který však těžko budou moci dokázat pro právo feudální.

Pro československého čtenáře má učebnice nesporně řadu kladů, které ji příznivě odlišují od starší učebnice prof. Juškova. Je to zejména skutečnost, že poprvé v sovětské učebnici dostáváme do rukou výklad, i když značně zestručněný, o dějinách státu a práva Litvy, Lotyšska a Estonska. Podobně užitečný je i přehled o situaci ve střední Asii v rámci Tureckého kaganátu. Mezi nejvýraznější úspěchy díla nutno pak počítat hlavu VIII (str. 527-574), jejíž autorkou je prof. Sofroněnková, která je věnována vývoji kapitalismu v Rusku v 2. pol. 19. století.

Způsobem podání i obsahem je učebnice spíše stručným encyklopedickým přehledem. Správné východisko autorů o nutnosti samostatného výkladu dějin státu a práva jednotlivých národů Sovětského svazu tu bylo naplněno tedy jen zčásti. Jejich práce nemůže (a nebylo to asi ani úmyslem autorů) nahradit právní historii národní, o které dostáváme v knize jen nejvšeobecnější informace.

To neubírá ovšem nic na významu jejich díla, které je nutno uvítat. Jeho přednosti mohou dobře inspirovat i československou právní historii.

Karel Malý